

UCHWAŁA

Dnia 5 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa U. (Polska) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
przeciwko E. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w G.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 5 listopada 2021 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w W.
postanowieniem z dnia 23 lipca 2020 r., sygn. akt XX Gz (...),

"a. Czy zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji mieszczące się obecnie w katalogu orzeczeń wymienionych w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., a zapadłe w czasie gdy sprawa rozpoznawana była stosownie do art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 roku poz. 1469) w oparciu o przepisy w brzmieniu sprzed nowelizacji, rozpoznaje inny skład sądu pierwszej instancji?

a w przypadku odpowiedzi pozytywnej,

b. Czy wynagrodzenie kuratora będącego podatnikiem obowiązany do rozliczenia podatku od towarów i usług przyznawane w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 roku w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz. U. z 2018 poz. 536) podlega podwyższeniu o kwotę podatku od towarów i usług?"

podjął uchwałę:

1. Zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji, wniesione po dniu 6 listopada 2019 r., którego przedmiotem jest wynagrodzenie kuratora, rozpoznaje inny skład sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. *per analogiam*), także w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.) wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym.

2. Wynagrodzenie kuratora procesowego ustanowionego na podstawie art. 69 § 1 k.p.c., obowiązane do rozliczenia podatku od towarów i usług, sąd podwyższa o kwotę tego podatku.

UZASADNIENIE

Zagadnienia prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu wyłoniły się w sprawie, w której w dniu 8 czerwca 2015 r. powódka U. (Polska) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w W. wystąpiła z powództwem przeciwko E. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w G. Sąd Okręgowy w dniu 16 lipca 2015 r. wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w całości uwzględniający żądanie pozwu, od którego pozwana wniosła sprzeciw. W dniu 3 kwietnia 2019 r. Sąd ten - wobec ustalenia, że w zarządzie pozwanej zachodzą braki uniemożliwiające jej reprezentację - ustanowił dla spółki na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. kuratora procesowego w osobie adwokata E. Z., a w dniu 20 grudnia 2019 r. wydał wyrok kończący postępowanie w sprawie oraz postanowienie o przyznaniu kuratorowi wynagrodzenia.

Od powyższego postanowienia w dniu 21 stycznia 2019 r. zażalenie do Sądu Apelacyjnego w (...) wniosła kurator pozwanej zaskarżając je w części, w

jakiej Sąd Okręgowy nie podwyższył przyznanego jej wynagrodzenia o należny podatek od towarów i usług.

Sąd Okręgowy przedstawił zażalenie Sądowi Apelacyjnemu w (...) lecz Sąd ten zwrócił akta sprawy uznając, że do rozpoznania zażalenia właściwy jest inny skład Sądu pierwszej instancji.

Podczas rozpoznawania zażalenia kuratora Sąd Okręgowy w W. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniach prawnych przedstawionych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwszy problem przedstawiony przez Sąd Okręgowy dotyczy tego, czy w stanie prawnym obowiązującym od dnia 7 listopada 2019 r. - po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm. - dalej: „ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.”, „ustawa nowelizująca” lub „ustawa”) - zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji mieszczące się w katalogu orzeczeń o których mowa w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., rozpoznaje inny skład sądu pierwszej instancji, w sprawach w których przed dniem wejścia w życie tej ustawy wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym (art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy).

Z motywów przedstawionego zagadnienia prawnego wynika założenie, że na postanowienie o przyznaniu kuratorowi procesowemu wynagrodzenia przysługuje zażalenie mimo, że nie mieści się ono w katalogu orzeczeń wymienionych ani w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. ani w art. 394 § 1 k.p.c., zarówno w obecnym, jak i w poprzednim brzmieniu tego przepisu.

Kwestia ta wymaga przesłankowego zbadania, niedopuszczalność zażalenia uzasadniałaby bowiem odmowę odpowiedzi na przedstawione zagadnienia prawne.

Podejmując ten problem w pierwszej kolejności dostrzeżenia wymaga, że zagadnienia prawne dotyczą kuratora ustanawianego w toku postępowania przez sąd, gdzie ustanowienie kuratora i przyznanie mu wynagrodzenia jest kwestią wпадkową (uboczną) wobec głównego nurtu postępowania. Kurator taki jest uprawniony do podejmowania – w imieniu osoby, którą zastępuje – wszystkich czynności wiążących się z oznaczoną sprawą cywilną, także w postępowaniu nieprocesowym, w granicach przyznanych mu uprawnień (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2020 r., III CZP 41/19, OSNC 2020, nr 9, poz. 70). Nie dotyczą natomiast kuratora ustanawianego przez sąd w postępowaniu nieprocesowym w tego rodzaju sprawach, w których ustanowienie kuratora i ustalenie jego wynagrodzenia stanowi *meritum* rozpoznawanej sprawy, co odmiennie kształtuje kwestie zaskarżalności takiego postanowienia (por. art. 599-605 k.p.c.)

Na gruncie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 651 ze zm.) wynagrodzenie przyznawane kuratorowi za

jego czynności obowiązana była uiszczyć strona, która żądała ustanowienia kuratora, wynikający zaś stąd wydatek wliczano do kosztów procesu, zasądzonych tej stronie od strony przeciwnej, o ile została ona obciążona obowiązkiem poniesienia tych kosztów (por. art. 157 § 4 oraz orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1935 r., I C 103/35, OSN 1936, nr 5, poz.197).

Kodeks postępowania cywilnego z 1964 r. nie regulował początkowo wyraźnie, wchodzącego w skład kosztów procesu (art. 98 § 1 k.p.c.), wynagrodzenia kuratora procesowego. Nie budziło jednak wątpliwości, że funkcja kuratora jest odpłatna i należy się mu wynagrodzenie. Pierwotnie prawo do wynagrodzenia wywodzone z ogólnej reguły odpłatności kurateli wynikającej z art. 179 § 1 k.r.o., a po wejściu w życie ustawy z dnia 16 listopada 1960 r. o zmianie przepisów o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. nr 51, poz. 298) z zaliczenia wynagrodzenia kuratora procesowego do kategorii wydatków, co powieliła następnie w art. 4 pkt 2 i art. 41 ustawa z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r., Nr 9, poz. 88, z późn. zm. - dalej: „u.k.s.c. z 1967 r.”) (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1953 r., II C 680/52, OSNCK 1954, nr 1, poz.14 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 1970 r., II CZ 32/69, OSNCP 1970, nr 9, poz. 165, por. także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 1989 r., III CZP 117/88, OSNCP 1990, nr 1, poz.11).

Mimo braku wyraźnej podstawy prawnej w literaturze przedmiotu przyjmowano, że na postanowienie sądu określające wysokość wynagrodzenia kuratora przysługuje stronom i kuratorowi zażalenie na podstawie art. 22 ust. 1 u.k.s.c. z 1967 r. Dopuszczalność zażalenia wywodzone z orzecznictwa Sądu Najwyższego, które jeszcze przed 1965 r. przyznawało biegłemu na podstawie art. 18 ust. 3 ustawy z dnia 30 czerwca 1950 r. Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. nr 58, poz. 528) - którego odpowiednikiem był art. 22 ust. 1 u.k.s.c. z 1967 r. - prawo do kwestionowania wysokości przyznanego mu wynagrodzenia (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 1952 r., C 1934/52, NP. 1953, nr 8-9, s. 154 i z dnia 19 października 1954 r., II CO 52/54, BMS 1956, nr 1, s. 48, por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1974 r., II CZ 194/74, OSPiKA 1975, nr 9, poz. 205). Na poparcie tego stanowiska argumentowano, że w Kodeksie postępowania cywilnego prawo do zażalenia przyznano wyraźnie biegłemu, a kurator nie powinien być stawiany w sytuacji gorszej od biegłego.

W obecnym stanie prawnym kwestia wynagrodzenia kuratorów procesowych nadal regulowana jest w sposób fragmentaryczny. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 755, ze zm. - dalej : „u.k.s.c.” z 2005 r.”) zalicza wynagrodzenie kuratora procesowego do kosztów sądowych – wydatków (art. 5 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 2 ust. 1 oraz art. 96 ust. 2), a wysokość wynagrodzenia jest regulowana przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. poz. 536 - dalej: „ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r.”).

W doktrynie - także na tle aktualnego stanu prawnego - jednolicie przyjmuje się, że zarówno stronie, jak i kuratorowi przysługuje prawo do złożenia zażalenia na postanowienie w przedmiocie ustalenia jego wynagrodzenia. Również w orzecznictwie sądów powszechnych - mimo braku wyraźnej podstawy prawnej - z reguły przyjmuje się dopuszczalność takiego zażalenia.

Odmienne stanowisko wyrażone w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 30 lipca 1976 r., IV CZ 81/76, (OSPika 1977, nr 10, poz.163), po pierwsze dotyczyło wynagrodzenia kuratora zawodowego za sporządzenie wywiadu w sprawie opiekuńczej, a po wtóre spotkało się z trafną krytyką w doktrynie, z uwagi na nierozważenie możliwości dopuszczenia zażalenia w drodze analogii z ówczesnego brzmienia art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.

Dopuszczalność zażalenia kuratora na postanowienie o przyznaniu mu wynagrodzenia wywodzić należy z art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. *per analogiam* za czym przemawia podobieństwo sytuacji biegłego i kuratora. Brak jest bowiem racjonalnych powodów uzasadniających przyjęcie przez ustawodawcę dopuszczalności zaskarżenia postanowienia w przedmiocie przyznania wynagrodzenia biegłemu (a także mediatorowi oraz pełnomocnikowi z urzędu) i jednocześnie nieuczynienie tego w przypadku wynagrodzenia należnego kuratorowi procesowemu, który ma taki sam bezpośredni interes majątkowy w zakwestionowaniu błędnego orzeczenia jak biegły (mediator czy pełnomocnik z urzędu) (por. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., SK 20/11, OTK-A 2012, nr 9, poz. 110 i z dnia 22 października 2013 r., SK 14/13, OTK-A 2013, nr 7, poz.100). Brak regulacji dopuszczającej zaskarżenie postanowienia o przyznaniu kuratorowi wynagrodzenia nie można w tej sytuacji uznać za zamierzone pominięcie ustawodawcy.

Analogia w postępowaniu cywilnym pełni funkcje naprawcze wypełniając luki konstrukcyjne prowadzące do dysfunkcjonalności mechanizmu postępowania cywilnego, wynikające między innymi - tak, jak w rozpoznawanym przypadku z niedopatrzeń ze strony ustawodawcy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie zajmowano - zasługujące na podzielenie stanowisko - że regulacje w których stwierdzano dopuszczalność składania zażaleń, mogą być stosowane w drodze analogii także do innych podobnych rozstrzygnięć (por. m.in. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 1965 r., I CZ 101/65, OSNCP nr 10, poz. 169, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1966 r., III CZP 48/66, OSNCP 1967, nr 2, poz.19, z dnia 6 grudnia 1988 r., OSNC 1989, nr 12, poz. 203, z dnia 28 października 1993 r., III CZP 147/93, OSNCP 1994, nr 5, poz. 104, z dnia 22 stycznia 1998 r., III CZP 69/97, OSNC 1998, nr 7-8, poz.111, z dnia 24 września 2003 r., III CZP 58/03, OSNC 2004, nr 11, poz. 173, z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 156/06, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 76, z dnia 20 listopada 2008 r., III CZP 111/08, OSNC 2009, nr 10, poz. 138, z dnia 25 czerwca 2009 r., III CZP 36/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 24, i z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 14/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 2).

Analogii należy przy tym poszukiwać w art. 394¹ § 1 pkt 9 k.p.c. (zażalenie poziome), a nie art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. (zażalenie dewolutywne). Wynagrodzenie kuratora procesowego opiera się bowiem - tak, jak w przypadku biegłego - na dwóch stosunkach prawnych: publicznoprawnym (relacja sąd - kurator), który przekłada się na przyznanie kuratorowi wynagrodzenia i przypomina relację między sądem a biegłym czy pełnomocnikiem ustanowionym z urzędu oraz prywatnoprawnym (rozliczenia kosztów wywołanych udziałem kuratora w procesie między stronami ewentualne obciążenie nimi Skarbu Państwa). Zarówno ustanowienie kuratora procesowego jak i orzekanie o jego wynagrodzeniu następują w ramach stosunku publicznoprawnego, nie jest to więc orzekanie o kosztach procesu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2009 r., V CNP 1/09, OSNC 2010, nr 3, poz. 44 oraz z dnia 16

listopada 2011 r., V CZ 90/11, niepubl.). Sytuacja ta wykazuje dużo większe podobieństwo do relacji sąd biegły, sąd - pełnomocnik z urzędu lub sąd - świadek, czego dotyczą postanowienia art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. niż rozliczenia kosztów między stronami regulowanej w art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że rządowy projekt ustawy z dnia 26 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD 156, s.12 i 61) przewiduje zmianę art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. przez rozszerzenie katalogu zaskarżalnych postanowień także o postanowienie dotyczące wynagrodzenia kuratora, w uzasadnieniu lakonicznie wskazując na oczywistość takiego rozwiązania.

Dopuszczalność zażalenia na postanowienie o przyznaniu kuratorowi wynagrodzenia nie powinna również budzić wątpliwości w świetle art. 597 § 2 w zw. z art. 605 k.p.c., w których ustawodawca przewidział zaskarżalność postanowienia sądu co do wynagrodzenia opiekuna (kuratora). Ocenę tę wspiera okoliczność, że ustawodawca w art. 22 pkt 4 u.k.s.c. z 2005 r. przewidział opłatę stałą w kwocie 100 zł od zażalenia na postanowienie dotyczące wynagrodzenia i zwrotu kosztów kuratora. *Lege non distinguente* opłata ta dotyczy zarówno kuratora prawa procesowego jak i materialnego.

Przyjęcie, że postanowienie o przyznaniu kuratorowi wynagrodzenia podlega zaskarżeniu zażaleniem umożliwia udzielenie odpowiedzi na pytanie pierwsze dotyczące reguł intertemporalnych dotyczących jego wniesienia.

Artykuł 9 ust. 4 ustawy nowelizującej wprowadza wyjątek od wynikającej z art. 9 ust. 2 reguły bezpośredniego stosowania prawa nowego (zasada aktualności) i rozciąga stosowanie przepisów dotychczasowych na rozpoznanie środków odwoławczych wniesionych przed wejściem w życie ustawy. Do oceny, czy po dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej do rozpoznania zażalenia mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu nadanym tą ustawą, czy też w brzmieniu poprzednio obowiązującym, znaczenie ma data wniesienia zażalenia do sądu. Jeżeli środek odwoławczy został wniesiony i nierozpoznany przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej stosuje się do jego rozpoznania przepisy w brzmieniu dotychczasowym. W doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że do rozpoznania zażalenia wniesionego po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. (7 listopada 2019 r.) zastosowanie mają przepisy ustawy, w brzmieniu nadanym tą ustawą (por. m.in. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2020 r., IV CZ 17/20, z dnia 27 maja 2020 r., III CZ 10/20, z dnia 19 grudnia 2019 r., V CZ 90/19, i z dnia 27 maja 2020 r., III CZ 13/20).

Zagadnienie relacji nowego prawa do skutków procesowych, które na podstawie prawa dawnego powstały w toczącym się postępowaniu cywilnym przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z dnia 4 lipca 2019 r. reguluje natomiast art. 9 ust. 1 ustawy. Ocena dopuszczalności dokonania czynności przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, formalne warunki jej dokonania, jak również skutki, które czynność wywołała, po zmianie prawa podlegają ocenie według zasad obowiązujących przed wejściem w życie nowelizacji.

Istotą wątpliwości Sądu Okręgowego jest jednak to, czy zasada wynikająca z art. 9 ust. 4 ustawy podlega modyfikacji w związku z regułą intertemporalną stadialności (fazowości) dotyczącą postępowania upominawczego. Zgodnie z art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy sprawy w których przed dniem jej wejścia w życie wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym do czasu zakończenia postępowania w danej instancji podlegają rozpoznaniu zgodnie z przepisami, w brzmieniu dotychczasowym. Może to rodzić wątpliwość czy zażalenie, które wpłynęło w postępowaniu, w którym przed dniem wejścia w życie ustawy wydano – tak jak ma to miejsce w rozpoznawanej sprawie - nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, powinno być rozpoznawane według reguły intertemporalnej wynikającej z art. 9 ust. 4 czy z art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy.

Z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej wynika, że sprawy w których przed dniem wejścia w życie ustawy wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym podlegają do czasu zakończenia sprawy w danej instancji rozpoznaniu zgodnie z przepisami w brzmieniu dotychczasowym, z uwagi na to, że nowe przepisy są bardziej restryktywne (druk sejmowy nr 3137, s. 211, Sejm VIII Kadencji). Nie jest jednak jasne, czy ma to dotyczyć - jak by to wynikało z wykładni literalnej analizowanych przepisów - ich stosowania generalnie aż do zakończenia postępowania w danej instancji, czy tylko tych przepisów - za czym przemawiałyby względy racjonalności i wykładnia funkcjonalna - które regulują postępowania odrębne.

Opowiedzieć należy się za drugim rozwiązaniem, a przewidziane w art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy nowelizującej odstępstwo od wiodącej w rozwiązaniach intertemporalnych zasady aktualizacji (art. 9 ust. 2) należy rozumieć ściśle i odnosić wyłącznie do szczególnych regulacji związanych z postępowaniem upominawczym. Brak racjonalnych podstaw do odmiennego traktowania zasad rozpoznawania zażaleń wniesionych po 7 listopada 2019 r. w zależności od przypadkowej kwestii, jaką stanowi uprzednie wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Zasada zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa uzasadnia stosowanie zasady instancyjności w postępowaniach odrębnych (upominawcze, nakazowe) wyłącznie w zakresie dotyczącym tych postępowań, a nie wszystkich przepisów kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu dotychczasowym. Przepisy przechodnie ustawy nowelizującej opierają się na podstawowym założeniu bezpośredniego jej stosowania, także w postępowaniach będących w toku w momencie jej wejścia w życie (art. 9 ust. 2). W konsekwencji na podzielenie zasługuje stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 14/20, Biul. SN–IC 2021 r., nr 3), że zasada kontynuacji dotyczy wyłącznie środków odwoławczych wniesionych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej (art. 9 ust. 4 ustawy). Kres stosowania ustawy dotychczasowej w przypadku wniesienia zażalenia rozstrzyga art. 9 ust. 4 ustawy nowelizującej łącząc je z datą jego wniesienia. W badanym przypadku zażalenie zostało wniesione 21 stycznia 2020 r. podlega więc rozpoznaniu według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu uwzględniającym zmiany wprowadzone ustawą nowelizującą.

Stanowisko to potwierdza w istocie sam ustawodawca. W rządowym projekcie z dnia 26 sierpnia 2021 r. zmian ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (nr UD 156, s. 31–32 oraz s. 100) proponuje się zmianę brzmienia art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. przez ograniczenie zakresu jego stosowania wyłącznie do przepisów o postępowaniach

odrębnych, a nie wszystkich przepisów kodeksu w brzmieniu dotychczasowym. Z uzasadnienia projektu wynika, że nowelizacja ma na celu jedynie doprecyzowanie pojawiających się w tym zakresie wątpliwości.

W konsekwencji przyjąć należy, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji, wniesione po dniu 6 listopada 2019 r., którego przedmiotem jest wynagrodzenie kuratora, rozpoznaje inny skład sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 9 *per analogiam*), także w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Niezależnie od powyższego w realiach niniejszej sprawy orzeczenie kończące postępowanie w sprawie zostało wydane 20 grudnia 2019 r., już po wejściu w życie ustawy nowelizującej, co uzasadnia zastosowanie przepisów tej ustawy do rozpoznania zażalenia na postanowienie z dnia 20 grudnia 2019 r. o przyznaniu wynagrodzenia kuratorowi, także w świetle zasady instancyjności wynikającej z art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że użycie w przepisach intertemporalnych terminu „zakończenie postępowania w danej instancji” należy identyfikować z chwilą wydania orzeczenia kończącego postępowanie w tej instancji, a więc wyroku, postanowienia co do istoty sprawy lub innego rozstrzygnięcia trwale zamykającego drogę do wydania orzeczenia a nie innymi zdarzeniami procesowymi mającymi miejsce po zakończeniu postępowania w instancji (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2006 r., III CZP 74/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 90, z dnia 22 listopada 2006 r., III CZP 86/06, OSNC 2007, nr 7-8, poz. 107, z dnia 24 stycznia 2007 r., III CZP 124/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 91, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 1953 r., II C 609/53, OSN 1954, nr 3, poz. 61 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1968 r., II CZ 29/68, OSNCP 1968, nr 11, poz. 191, i z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZ 36/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 19).

Drugie zagadnienie przedstawione przez Sąd Okręgowy dotyczy tego czy wynagrodzenie kuratora będącego podatnikiem obowiązany do rozliczenia podatku od towarów i usług przyznawane w oparciu o przepisy Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. podlega podwyższeniu o kwotę podatku od towarów i usług. Mając na względzie, że w badanej sprawie problem dotyczy wyłącznie wynagrodzenia kuratora procesowego ustanowionego na podstawie art. 69§ 1 k.p.c. odpowiedź może dotyczyć wyłącznie tego kuratora, choć analogiczne rozwiązanie należy zastosować do innych kuratorów procesowych ustanawianych dla strony w postępowaniu cywilnym (np. 143-144 i 146, art. 450 § 3, art. 456 § 2, art. 460 § 2, art. 510 § 2, art. 802, art. 818, art. 928 k.p.c.)

Kurator będący osobą fizyczną prowadzącą samodzielnie działalność gospodarczą (w tym także adwokat i radca prawny), nie jest objęty wyłączeniem określonym w art. 15 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 685 - dalej: „u.p.t.u.”). Posiada zatem status podatnika podatku od towarów i usług w rozumieniu art. 15 ust. 1 tej ustawy a usługi przez niego wykonywane podlegają opodatkowaniu na podstawie art. 5 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 8 ust. 1 pkt 3 u.p.t.u.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. - znajdujące zastosowanie w sprawie (§ 3) - nie przewiduje jednak podwyższenia wynagrodzenia kuratora o podatek od towarów i usług. Poprzednio obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. z 2013 r., poz. 1476 – „Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013 r.”) odmiennie regulowało tę kwestię przewidując, że wynagrodzenie kuratora będącego podatnikiem obowiązany do rozliczenia podatku od towarów i usług podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług, określoną zgodnie ze stawką tego podatku obowiązującą w dniu orzekania o wynagrodzeniu (§ 1 ust. 3). Z kolei poprzedzające je rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 sierpnia 1982 r. w sprawie stawek, warunków przyznawania i wypłaty ryczałtu przysługującego sędziom i pracownikom sądowym za dokonanie oględzin oraz stawek należności kuratorów (Dz.U. Nr 27, poz.197 z późn. zm.) nie zawierało takiej regulacji. Na tle § 3 ust. 2 tego rozporządzenia Sąd Najwyższy - już po wejściu w życie ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym (Dz.U. nr 11, poz. 50, ze zm.) - zajął stanowisko, że wynagrodzenie kuratora będącego adwokatem ustanowionego z urzędu dla nieznanego z miejsca pobytu dłużnika, sąd podwyższa o stawkę podatku od towarów i usług (por. postanowienie z dnia 21 maja 2009 r., V CNP 1/09, OSNC 2010, nr 3, poz. 44)

Przyjąć należy, że odstąpienie od rozwiązania przewidzianego w § 1 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013 r. wynikało z faktu, że ustawodawca zdecydował się kwestię tę uregulować w Kodeksie postępowania cywilnego. W dniu 15 marca 2018 r. wraz z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013 r. wszedł w życie art. 603⁴ k.p.c. wprowadzony ustawą z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 398 z późn. zm. - „ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r.”), który w § 3 stanowi, że wynagrodzenie kuratora obowiązany do rozliczenia podatku od towarów i usług podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług określoną zgodnie z obowiązującą stawką tego podatku.

W doktrynie wątpliwości budzi jednak zakres stosowania tego przepisu. Z jednej strony wskazuje się, że stosuje się go do wszystkich rodzajów kurateli tak materialnoprawnej, jak i procesowej. Z drugiej strony, z uwagi na genezę przepisu i jego umiejscowienie ogranicza się jego stosowanie wyłącznie do kuratorów ustanawianych przez sąd rejestrowy, uznając że zasady wynagradzania kuratorów procesowych określają odrębne przepisy, w tym Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. Również w orzecznictwie sądów powszechnych istnieją w tym zakresie rozbieżności. W niektórych judykatach wskazuje się bowiem na brak podstawy prawnej do podwyższenia wynagrodzenia kuratora procesowego o należny podatek od towarów i usług, a w innych stosuje się art. 603⁴ § 3 k.p.c. *per analogiam*.

Na podzielenie zasługuje drugi pogląd, brzmienie art. 603⁴ § 3 k.p.c. nie powinno być bowiem ograniczane tylko do kuratora ustanawianego przez sąd rejestrowy. Przepis ten w § 1 wyraża bowiem ogólną regułę co do tego, że kuratorowi przysługuje wynagrodzenie co jest zasadą dla wszystkich rodzajów kurateli. W konsekwencji określoną w § 3 regułę nakazującą podwyższenie wynagrodzenia tych kuratorów, którzy są podatnikami obowiązany do rozliczenia podatku od

towarów i usług o należną kwotę tego podatku należy uznać za zasadę w stosunku do wszystkich rodzajów kurateli. Brak uregulowania dotyczącego podwyższenia o podatek od towarów i usług wynagrodzenia kuratorów procesowych należy uznać za lukę prawną, a w celu jej wypełnienia stosować art. 603⁴ § 3 k.p.c. *per analogiam*.

Zajęcie odmiennego stanowiska i przyjęcie, że wynagrodzenie kuratora obowiązującego do rozliczenia podatku od towarów i usług nie podlega podwyższeniu o kwotę tego podatku oznaczałoby pomniejszenie tego wynagrodzenia w stosunku do stanu prawnego obowiązującego przed 15 marca 2018 r. bez dostatecznego uzasadnienia. Może to rodzić wątpliwości, także na płaszczyźnie konstytucyjnej (naruszenie zasady równości wobec prawa), z uwagi na odmienne traktowanie w zakresie obciążeń publicznoprawnych kuratorów procesowych i kuratorów objętych regulacją art. 603⁴ § 3 k.p.c.

Dostrzegając ten problem - celem doprecyzowania zasady określania wysokości wynagrodzenia kuratorów procesowych prowadzących działalność gospodarczą - legislator przygotował projekt rozporządzenia z dnia 13 marca 2019 r. zmieniającego rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. przez wprowadzenie przepisu stanowiącego, że wynagrodzenie kuratora będącego podatnikiem obowiązującym do rozliczenia podatku od towarów i usług podwyższa się o kwotę tego podatku, określoną zgodnie ze stawką obowiązującą w dniu orzekania o wynagrodzeniu (§ 1 ust. 4). W jego uzasadnieniu wskazano, że nie ma on na celu zmiany wysokości wynagrodzenia ustanowionego dla strony w sprawie cywilnej, a jedynie wypełnienia powstałej w tym zakresie po dniu 15 marca 2018 r. luki prawnej. Projekt ten został jednak wycofany z prac legislacyjnych bez podania przyczyn.

Brak racjonalnych argumentów mogących przemawiać za różnicowaniem wynagrodzenia kuratora procesowego ustanawianego dla strony przez sąd w toku sprawy, gdy w jej organie zachodzą braki uniemożliwiające reprezentację i kuratora ustanawianego przez sąd rejestrowy. Instytucja kurateli procesowej jest ściśle powiązana z kuratorem ustanawianym przez sąd rejestrowy (art. 69 § 2 i 4 k.p.c.), a ustanowienie kuratora z art. 69 § 1 k.p.c. ma często charakter tymczasowy, poprzedzający ustanowienie kuratora prawa materialnego z art. 42 k.c.

Za takim rozwiązaniem przemawia także publicznoprawna natura stosunku prawnego między sądem, a kuratorem, tak jak ma to miejsce w przypadku pełnomocnika z urzędu, którego wynagrodzenie podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług (por. § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18 oraz § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, jedn. tekst: Dz.U. z 2019r., poz. 68).

Oceny tej nie zmienia stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy w uchwałach z dnia 25 stycznia 2007 r., III CZP 95/06 (OSNC 2007, nr 12, poz.179) i z dnia 10 lutego 1995 r., III CZP 4/95 (OSNC 1995, nr 5, poz. 79). Dotyczyło ono bowiem podatku od towarów i usług jako elementu niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata z wyboru, a zatem

powstałych w relacji prywatnoprawnej, a nie publicznoprawnej (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2021 r., III CZP 51/20, niepubl.).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.

ke